

DRUHY TRESTOV V STAROVEKOM IZRAELI

MGR. JÁN VYHNÁNEK
UNIVERZITA KOMENSKÉHO V BRATISLAVE
PRÁVNICKÁ FAKULTA
KATEDRA PRÁVNÝCH DEJÍN

Abstrakt

Práca analyzuje jednotlivé druhy trestov v starovekom Izraeli. V úvode je stručne načrtnutý teoretický základ ukladania trestov. Nasleduje rozbor a anatomizácia jednotlivých druhov trestov s prihliadnutím na temporálnu genézu frekvencie a spôsobu ich ukladania. Záver je donorom zhrnutia textu v podobe explanačie účelu trestu a relácie medzi právnou teóriou a praxou.

VYHNÁNEK, Ján: Druhy trestov v starovekom Izraeli. HISTORIA ET THEORIA IURIS, roč. 2, 2010, č. 3, s. 34 - 49.

Úvod

Tresty v teokratickom¹ starovekom Izraeli boli založené na trestnoprávnom vzťahu medzi Bohom (reprezentovanom súdmi či go'elom – krvným pomstiteľom²) a delikventom. Boh v zmluve³ vyhradil svojmu kontrahentovi (izraelskému ľudu) právo autokontroly. To bolo delimitované prostriedkami na to určenými direktne Bohom. Prestúpenie zákona zakladalo hmotnoprávny pomer medzi Bohom a delikventom, ktorého obsahom bolo právo a povinnosť Boha potrestať páchatel'a. To bolo realizované samotnými ľuďmi, keď

¹ Izrael ako vyvolený Boží ľud (porov. napr. Dt 7:6-7, Dt 14:2) bol povinný spravovať sa Božími zákonmi, dodržiavať zmluvu medzi ním a jediným Bohom. Aj samotný kráľ bol ponímaný nie ako inkarnácia Boha, ale len ako jeho reprezentant, povinný dodržiavať právne normy darované Izraelu Bohom. Subordinácia panovníka zákonu a Bohu diametrálne odlišuje starý Izrael od iných súdobých štátnych útvarov a dovoľuje ho charakterizovať nie ako orientálnu despociu, lež ako mono-teistickú teokraciu.

² Go'el – blízky príbuzný obete trestného činu vraždy (zabitia), ktorý mal právo i povinnosť osobne vykonať na domnelom páchatel'ovi trest podľa zásady odplaty (tália). Podozrivý mal v zásade dve možnosti: 1. čeliť pomstiteľovi sám (pričom v prípade smrti primárneho go'ela nastupoval na jeho miesto ďalší najbližší príbuzný – sekundárny pomstiteľ, následne terciárny atď.), alebo 2. ujsť do tzv. azylového (útočistného) mesta, ktorého správcovia mu umožnili v riadnom súdnom konaní exkulovať sa, resp. minimálne dokázať spáchanie nedbanlivostného trestného činu – usmrtenia, a nie úmyselnej vraždy.

³ V Tóre aglomerované zákony a právne normy v nich obsiahnuté sú konštruované ako synalagmatický kontrakt medzi Bohom a človekom, v ktorom sa Boh zaväzuje trestať každé prestúpenie zákona.

osoby zvolené ako Boží reprezentanti vstupovali na strane spoločnosti (štátu) do trestnoprocésneho vzťahu s páchatelom zločinu a pri výkone spravodlivosti (výmera trestov a ich aplikácia) im bola zaručená relatívna autonómia.

Systematika takto ukladaných trestov poskytuje rôzne variácie ich klasifikácie, usporiadania a triedenia. Azda najinformačnejšia a najprehľadnejšia diverzifikácia spočíva v rozrôznení trestov podľa toho, aké práva odsúdeného trest postihuje. Z tohto hľadiska je možné tresty upravené izraelským trestným právom rozčleniť nasledovne:

- a) hrdelné tresty (kapitálne tresty, tresty postihujúce život, poena capitalis),
- b) tresty postihujúce slobodu (trest odňatia slobody, trest zákazu pobytu, trest vyhostenia),
- c) tresty postihujúce majetok (náhrada škody, peňažný trest – pokuta, úhrada násobkov škody),
- d) telesné tresty (mrzačiacie tresty a aplikácia zásady „oko za oko, zub za zub“),
- e) kombinácia telesného trestu a trestu na cti (bitie a palicovanie).

Hrdelné tresty

Poena capitalis bol vymeriavaný za najťažšie previnenia voči Bohu a jeho zákonu, najčastejšie šlo o náboženské trestné činy, trestné činy proti životu a sexuálne zločiny. Objekty nimi ohrozené sa dali klasifikovať ako najvyššie hodnoty nekompromisne chránené kódexmi. Šlo o Božiu zvrchovanosť, svätosť a suverenitu, ľudský život a morálnu čistotu, ktorá úzko súvisela s náboženskou rýdzosťou a monoteizmom.

Najvyššia sankcia (trest smrti – poprava) bola (mala byť) v starovekom Izraeli vykonávaná piatimi formami: ukameňovaním, obesením/narazením na kôl, upálením, sťatím a uškrtením. Tento taxatívny výpočet je kombináciou písaného (Tóra) a orálneho práva, tradície, ktorej vznik v tomto kontexte podmienila sama Tóra vágnym vymedzením spôsobu výkonu trestu smrti pre niektoré prípady. Išlo teda o úpravu, pri ktorej zákon určoval trest smrti, avšak konkrétny spôsob jeho vykonania ponechával súdu na voľnú úvahu⁴.

Pentateuch (Tóra) explicitne vymedzuje prvé tri spôsoby popravy, pričom kameňovanie a upálenie priraduje aj ku konkrétnym skutkovým podstatám trestných činov. Obesenie/narazenie na kôl je zmienené len ako posibilita výkonu trestu smrti, spolu s následnými záväznými postexekučnými procedúrami s mŕtvou páchatel'a. Sťatie a uškrtenie sa vyvinuli postupne, ako prak-

⁴ Napr. trestné činy obchodovania s ľuďmi a pozbavenia osobnej slobody opísané v Ex 21:16: „A ten, kto by ukradol človeka a predal by ho, alebo keby sa našiel v jeho ruke, istotne zomrie.“ Právna norma stanovuje len sankciu, spôsob jej realizácie ponecháva na voľnú úvahu súdu, limituje ho len požiadavkou humanizmu (Lv 19:17).

tická odpoveď na požiadavku diferencovania a precizovania spôsobu výkonu trestu smrti. Na druhej strane, židovský náboženský súd (bejt din) opomínal trest smrti obesením, teda jeho ignorovanie učinilo právne ustanovenia Tóry, ktoré ho upravovali, obsolétnymi.

Postulát humanizmu (Lv 19:17: „Nebudeš nenávidieť svojho brata vo svojom srdci; prosto budeš trestať svojho blížneho, aby si sa neprevínal a ne-niesol pre neho hriechu.“) pri trestaní sa v neskorších dobách realizoval podaním sedatív odsúdenému pred realizáciou toho-ktorého prostriedku zmarenia jeho života, čo malo za následok podstatné zníženie, ak nie bezvýhradnú dilitáciu fyzickej bolesti. Vývojové tendencie formujúce evolúciu izraelského práva priniesli čoraz markantnejšiu dominanciu princípu humanizmu, samotný trest smrti nachádzal čoraz menšie uplatnenie pri realizácii súdnej moci a trestnoprocených vzťahov, bol odmietaný i teoretickoprávnu platformou (učenie významných rabínov), napríklad Mišna (prvá kodifikácia izraelského ústneho práva zostavená okolo roku 200⁵) deklaruje: „Sanhedrin⁶, ktorý vynesie rozsudok smrti raz za sedem rokov, nesie prívlastok zhubný“ (skazonosný, deštruktívny). Rabin Eliezer ben Azariah hovorí: „taký je Sanhedrin, ktorý vynesie rozsudok smrti raz za sedemdesiat rokov.“ Rabin Akiva a rabin Tarfón konštatujú: „Keby sme pôsobili v Sanhedrine, nikto by viac nebol popravený.“ Rabin Simeon ben Gamaliel tvrdí: „Rozšírili by upúšťanie od prelievania krvi v Izraeli.“ Neustále zdôrazňovanie (akcentovanie) nutnosti opustiť krviprelievania determinovalo rozhodnutie Sanhedrinu z roku 30, ktorým bol prakticky zrušený trest smrti, stala sa z neho len iluzórna hypotetická hrozba. Tento krok bol obhajovaný tvrdením, že oprávnený na výkon takej závažnej sankcie je len Boh, a nie omylní ľudia (Jeruzalemský Talmud, Sanhedrin 41 a).

Boli konštituované štyri podmienky⁷, ktoré museli byť kumulatívne splnené, aby mohol byť vynesene rozsudok smrti:

- I. Právnu relevanciu pri usvedčení páchatel'a malo iba svedectvo najmenej dvoch svedkov, ktorí museli navyše spĺňať predpísané kritériá (napr. ženy a otroci neboli oprávnení podať relevantnú svedeckú výpoveď⁸).

⁵ I keď bola zostavená rabínom Jehudom ha-Nasim okolo roku 200 v čase židovskej diaspóry a po zániku izraelskej štátnosti (jej definitívny koniec je datovaný do roku 135 po potlačení povstania Bar Kochbu), systematicky bola kompilovaná viac než dve storočia, a preto verne odráža starovekú izraelskú ústnu tradíciu i stanoviská právnej vedy (jurisprudencie).

⁶ Synedrion - nižší súd (súd prvého stupňa), zložený z 23 sudcov, nachádzajúci sa v každom izraelskom meste, prvé správy o ňom pochádzajú z hasmonejovskej doby (cca 140 pred Kr.).

⁷ Boli to procesnoprávne zásady a súčasne aj záruky (garancie) spravodlivého rozhodnutia.

⁸ De facto išlo o dilitáciu zásady voľného hodnotenia dôkazov.

- II. Svedkovia boli povinní slovne vystríhať osobu pred spáchaním trestného činu, že budú zodpovední za trest smrti⁹.
- III. Osoba si musela byť vedomá varovania, a napriek tomu sa rozhodla vykonať trestný čin (zhrešiť)¹⁰.
- IV. Človeku nebolo povolené svedčiť samému proti sebe (nemo agit in se ipsum)¹¹.

Tieto procesnoprávne zásady, regulujúce možnosť potenciálneho odsúdenia na smrť, stanovili také prísne limity zistenia materiálnej pravdy, že de facto totálne minimalizovali pravdepodobnosť vynesenia takého rozsudku¹².

Kameňovanie (sekila) bolo najtypickejším a najrozšírenejším spôsobom realizácie hrdelného trestu. V Tóre sa zachoval jediný detailnejší opis priebehu takéhoto usmrčovania človeka. Deskripcia Achanovej popravy (Joz 7:25-26) však nezachytáva exaktne kameňovanie v jeho čírejšej esencii, keďže nešlo o typický judiciálny prípad. Avšak aj táto procedúra obsahuje jeden prvok, ktorý integruje všetky prípady kameňovania: „vyviedli ich (Achana s rodinou) hore do údolia Áchor...“ (Joz 7:24). Deportácia odsúdeného (pred či po výkone trestu) na odľahlé miesto je imanentnou súčasťou tohto procesu, spomína sa pri kameňovaní blasfemického semiizraelitu (Lv 24:14), muža, ktorý porušil sobotu (Nu 15:35), Nábota (1Kr 21:10,13), Štefana (Sk 7:58) i Pavla (Sk 14:19). Priebeh samotného telesného násillia vedúceho k momentu

⁹ Svedkovia museli poznať úmysel (vopred uvážení pohnútku) potenciálneho páchatel'a a varovať ho, že pokiaľ svoje myšlienky prejaví (proti)právne relevantným konaním vo vonkajšom svete, budú musieť proti nemu svedčiť, a tak ponesú zodpovednosť za odsudzujúci verdikt súdu. Takáto koncepcia prakticky vylučovala trest smrti za spontánne trestné činy, keďže by pre nevedomosť svedkov o páchatel'ovom úmysle absentovalo obligatórne varovanie páchatel'a.

¹⁰ Staroizraelská societa ako čisto archaická nerozlišovala medzi trestným činom a hriechom, právom a morálkou. Obe kategórie tvorili nedeliteľnú a nerozlíšiteľnú symbiotickú jednotu.

¹¹ Na podklade tejto zásady badať vplyv rímskeho práva aj na inak svojbytný izraelský právny poriadok. Túto zásadu však neskôr prebrali aj právne poriadky iných krajín.

¹² Napriek týmto podmienkam pri súdnom procese s Ježišom Kristom pred Veľkým Sanhedrinom (konajúcom sa aproximatívne v identickom období) predseda súdu (najvyšší kňaz Kaifáš) nereflektoval na písané ani ústne právo: „Vtedy roztrhol najvyšší kňaz svoje rúcho a povedal: Rúhal sa; čo ešte potrebujeme svedkov? Hľa, teraz ste počuli jeho rúhanie. Čo sa vám zdá? A oni odpovedali a riekli: Vinný je smrti“ (Mt 26:65-66). Samozrejme, Sanhedrin samotný v tej dobe nemal právomoc svoj rozsudok i zrealizovať, ten musel byť aprobovaný rímskym prefektom (Pilátom Pontským), preto aj výkon trestu (ukrižovanie) sa odohral v intenciách rímskeho práva. Napriek tomu je táto epizóda názornou ilustráciou, že politické a náboženské záujmy boli superiorne právu.

smrti¹³ je naznačený: „uhádzali ho kamením, až i zomrel...“ (Joz 7:25, 1Kr 21:13, 1Kr 12:18¹⁴), pričom akt mali právo i povinnosť začať svedkovia (Dt 13:9, Dt 17:7). Načrtnutá kostra popravy¹⁵ bola inšpiratívna pre izraelských sudcov, aby na jej báze a na fundamente ústnej tradície ustálili postup pri kameňovaní nasledovne: po odsudzujúcom rozsudku dvaja legitímni svedkovia eskortovali páchatel'a na roh vyvýšeného miesta (napr. skalného brala) a odtiaľ ho zvrhli dole¹⁶. Po jeho dopade boli svedkovia povinní vrhnúť na neho obrovský balvan simultánne (držiac ho obaja súčasne v rukách). Pokiaľ odsúdený aj po týchto úkonoch ostal nažive¹⁷, ľudia nachádzajúci sa v blízkosti miesta popravy mali za úlohu vrhaním ľubovoľného kamenia definitívne ho pripraviť o život. Tento spôsob popravy bol však v priebehu židovských dejín považovaný za kontroverzný a nehumánny, preto sa od neho postupne upúšťalo, práve tak ako od trestu smrti všeobecne (in genere)¹⁸.

Tóra výslovne určila trest smrti kameňovaním pre diapazón niekoľkých trestných činov: obetovanie detí Molochovi (Lv 20:2)¹⁹, nekromancia (vyvo-

¹³ Podľa súčasného trestného zákonníka (§ 142 odsek 2) sa za moment smrti považuje biologická smrť mozgu (cerebrálna smrť).

¹⁴ V tomto prípade ide o ukameňovanie Adoráma, kráľovho daňového úradníka. Nie je výslovne uvedené, že bol vyvedený za mesto, no bol „uhádzaný kamením“.

¹⁵ Z uvedených príkladov sa však ukameňovanie ako legitímna sankcia za trestný čin dá definovať len v prípadoch Lv 24:14, Nu 15:35 a Joz 7:25. Ostatné súdne procesy boli buď vykonštruované, a teda nelegitímne, alebo bola obeť živelne zlynčovaná davom.

¹⁶ Notifikácia evokujúca podobný pokus je zapísaná v Novom zákone: „A v synagóge boli všetci naplnení hnevom, keď to počuli. A vstali a vyhli ho von z mesta a zaviedli ho až na pokraj vrchu, na ktorom bolo postavené ich mesto, aby ho odtiaľ svrhli dolu. Ale on prešiel stredom pomedzi nich a odišiel“ (L 4:28-30). Pobúrený dav sa pokúsil zvrhnúť Ježiša Krista zo skaly. Prirodzenosť a cieľavedomosť, s akou chceli pretaviť svoje rozhodnutie do reality, svedčí o rozšírenom praktizovaní daného druhu lynčovania a dá sa predpokladať, že po zhodení zo skaly by nasledovalo vrhanie kameňov. Bol to prípad realizácie tzv. „živého práva“, totožného s právnym vedomím všetkých prítomných.

¹⁷ Celá procedúra bola konštruovaná tak, aby už po dopade z dostatočnej výšky odsúdený ihneď a bezbolestne (Mišna, Sanhedrin 45a) umrel.

¹⁸ V kolektívnom právnom povedomí izraelskej spoločnosti rezonoval už spomínaný postulát humánneho trestania (Lv 19:17), práve tak ako strach z justičného omylu a spočívajú „nevinnej krvi“ na rukách sudcov.

¹⁹ Bol to náboženský (magický, modloslužobný) trestný čin. Išlo o modloslužbu, akú praktizovali idolatrické okolité národy. Diodorus Siculus zo Sicílie rozpráva o víťazstve syrakúzskeho kráľa Agathakora nad Kartágom. Porazení údajne obetovali dvesto detí z popredných rodín svojmu božstvu Baal Hamonovi. Šlo teda o znečistenie Božej svätyne, znesvätenie Božieho mena a o priamu vzburu voči Božej zmluve. Z hľadiska konštrukcie však išlo o kumulatívnu zloženú skutkovú podstatu, chrániacu dva individuálne objekty: Božiu zvrchovanosť (superioritu) a ľud-

lávania duchov) a veštestvo - jasnovidectvo (Lv 20:27), blasfémia (Lv 24:10-16), znesvätenie soboty (Nu 15:32-36), navádzanie na (podnecovanie) idolatriu (Dt 13:7-12), idolatria (Dt 17:2-7), rebélia (vzbura) proti rodičom (Dt 21:18-21)²⁰, predstieranie (plagizovanie) panenstva (Dt 22:13-21) a súlož so zasnúbenou pannou v meste (Dt 22:23-24)²¹. Podľa Pentateuchu sa tak trestali kameňovaním najmä za modloslužobné (magické, náboženské) delikty, minoritne sexuálne trestné činy.

Mišna, vychádzajúc z ústnej tradície, multiplikovala rezervoár spomenutých zločinov priradením kameňovania k skutkovým podstatám trestných činov opatrených sankciou trestu smrti bez špecifikácie jeho formy. Rozšírenie sa vzťahovalo na súlož s matkou (krvismilstvo, incest) alebo nevlastnou matkou²² (Lv 20:11), súlož s nevestou (Lv 20:12), trestný čin pederastie (Lv 18:22, Lv 20:13) a sodomie (Lv 18:23, Lv 20:15,16, Dt 27:21), prekatie (zlorečenie) rodičov (Ex 21:17, Lv 20:9, Dt 27:16), súlož so zasnúbenou

ský život. Konanie páchatel'a muselo smerovať proti obom individuálnym objektom, aby bola skutková podstata naplnená.

²⁰ Takisto sa tento trestný čin klasifikuje ako náboženský. Nielen, že každá vzbura proti rodičom bola zároveň chápaná ako vzbura proti Bohu, verš 20 podľa Českého ekumenického prekladu znie: „...neposlúcha nás, je to modlársky žráč a pijan“. V originálnom znení je zvláštnym slovesom (s-b- označujúce pijanstvo) naznačené, že išlo o účastníka idolatrických orgiastických slávností, teda o človeka, ktorý odpadol od Boha (Hospodina) a bol potenciálnou rozbuškou pre expanziu idolatrie po celom izraelskom spoločenstve. Taktiež šlo o kumulatívnu zloženú skutkovú podstatu, kde na jej naplnenie konanie muselo smerovať voči obom chráneným objektom: zvrchovanosti rodičov a zvrchovanosti Božej. Pri porušení len jedného objektu by šlo o trestný čin zlorečenia rodičom, resp. trestný čin idolatrie. Rozdiel medzi uvedenými trestnými činmi tkvel v skrátenom súdnom konaní pri obvinení z trestného činu rebélie voči rodičom. Zároveň je tu badateľná odchýlnosť od rímskeho práva: otec (pater familias) v Izraeli nemal právo sám vykonať trest smrti na svojom synovi, kým v Ríme disponoval nad životom svojich detí zvrchovaným a neobmedzeným panstvom.

²¹ Bol to sexuálny trestný čin, pri ktorom sa zohľadňovala právna domnienka súhlasu ženy so súložou. Predpokladalo sa, že v meste sa v každom prípade mohla dovoliť pomoci: „ukameňujte ich na smrť: dievku za to, že nevolala do mesta o pomoc...“ (Dt 22:24) Išlo o právnu konštrukciu vedomého cudzoložstva (žena, i keď ešte len zasnúbená, už bola považovaná za mužovo vlastníctvo), preto boli sankcionovaní obaja účastníci sexuálneho aktu. Ak však došlo k súložu mimo obývanú oblasť (trestný čin súložu so zasnúbenou pannou na poli), nastupovala právna domnienka znásilnenia: „zasnúbená deva kričala, ale nebolo, kto by jej pomohol...“ (Dt 22:27) V takom prípade bol potrestaný len muž (nespomína sa však explicitne kameňovanie, to k tomuto trestnému činu priradila až Mišna).

²² O závažnosti a zvrátenosti takéhoto konania sa nachádza dôkazový materiál aj v Novom zákone: „Docela počut', že je medzi vami smilstvo, a to také smilstvo, o jakom ani mezi pohanmi neslýchať, aby mal ktosi ženu svojho otca“ (1K 5:1).

pannou na poli (Dt 22:25-27) a čarodejníctvo (Ex 22:18, Dt 18:10). Je evidentné, že Mišna pri kooptácii zohľadnila príbuznosť trestných činov a objekt, ktorý nimi bol ohrozovaný.

Upálenie (serefah) bolo považované za najrazantnejší a najstriktejší prostriedok rafinácie od obzvlášť závažného hriechu (trestného činu), preto bolo aplikovateľné na podstatne užší zásobník trestných činov ako kameňovanie. Prvý údaj spred zákonnej doby sa nachádza v Gn 38:24: „A stalo sa tak asi o tri mesiace, že bolo oznámené Júdovi, že vraj Támar, tvoja nevesta, dopustila sa smilstva, a hľa, aj je tehotná od svojho smilstva. A Júda povedal: Vyveďte ju, aby bola upálená.“ Júda ako hlava rodu vymeral tvrdý trest, ktorým neskôr zákon sankcionoval smilstvo dcéry kňaza (Lv 21:9). Dovoľuje to vysloviť predikciu, že v patriarchálnych časoch otec (hlava rodu) mal právo rozhodovať o živote členov svojho kmeňa v prípade sexuálnych trestných činov, respektíve o živote svojich detí vôbec²³.

Tóra prikazuje použiť trest smrti upálením na dva trestné činy: nepovolený pomer so ženou a jej matkou (Lv 20:14), a smilstvo kňazovej dcéry (Lv 21:9). Trestný čin zakázaného pomeru so ženou a jej matkou je predmetom košatých diskusií. V zásade existujú tri názory, tri bezmála opozitné uhly pohľadu odlišujúce sa chápaním objektívnej stránky trestného činu. Prvý deklaruje, že ide o obyčajný sexuálny trestný čin. Človek (muž) nebol oprávnený zosobašiť sa s dcérou a jej matkou („A človek, ktorý by si vzal ženu i jej matku...“). Hoci bigamia bola v Izraeli konvenčnou praxou (Dt 21:15), manželstvo s matkou i dcérou aprobované nebolo. Ďalšie stanovisko priniesla židovská prax (ústne právo): Mišna (traktát Sanhedrin) argumentuje, že sloveso „vziať“ sa v tomto prípade taktiež viaže k inštitútu manželstva a je irelevantné, či mal muž zakázaný pomer najprv s dcérou, a potom s jej matkou, alebo vice versa. Mišna inverziou a následnou extenzívnou interpretáciou tohto právneho ustanovenia („A človek, ktorý by si vzal ženu i jej dcéru...“) rozšírila²⁴ záväznosť normy výslovne a taxatívne na mužovu vlastnú dcéru, dcéru jeho dcéry alebo dcéru jeho syna (vnučku), dcéru jeho ženy (nevlastnú dcéru), dcéru dcéry jeho ženy alebo dcéru syna jeho ženy (nevlastnú vnučku), jeho svokru, matku jeho svokra a matku jeho svokry. Rabín Maimonides vo svojom halachickom kódexe Mišna Tóra²⁵ výslovne označil samotnú súlož

²³ Evidenciou môže byť i príbeh o simulovanom pokuse Abraháma obetovať svojho syna Izáka (Gn 22:1-19).

²⁴ Keďže právne normy v Mišne nemali konštitutívny, ale deklaratórny charakter, termín rozšíriť neradne chápať kalkovo.

²⁵ Je to kódex židovského práva, ktorý bol zostavený Maimonidesom medzi rokmi 1170 a 1180 v Egypte. I keď je Maimonides široko akceptovaný židovskou obcou ako náboženská a právna autorita, predseda tento zákonník nemá ani takú autoritu ako Talmud, a teda nie je ani záväzný. Slúži však ako hodnotný zdroj gnózy židovského práva.

medzi mužom a osobami uvedenými vyššie vo výpočte ako trestný čin sankcionovaný trestom smrti upálením. Oproti prvej teórii židovská prax teda nevyžaduje na naplnenie skutkovej podstaty trestného činu bigamiu, ale len konanie v podobe súložu s taxatívne vymedzenou príbuznou svojej manželky (čo však často mohlo zahŕňať aj bigamiu s uvedenými osobami). Obe perspektívy však opomínajú sankciu, ktorá postihovala súčasne muža i obe ženy: „... spália ho ohňom aj tie ženy, aby nebolo mrzkosti medzi vami“ (Lv 20:14). Sankcia uplatňovaná na obidvoch ženách by v takomto ponímaní výrazne kolidovala a dilitovala zásadu zodpovednosti za zavinenie a zásadu individuálnej trestnej zodpovednosti (Dt 24:16)²⁶, na ktorej bolo izraelské trestné právo vybudované. Naopak, korešponduje a pokrýva ju tretí náhľad na rozoberaný trestný čin. V jeho intenciách sa konanie páchatel'a neviaže k manželskému inštitútu, no spočíva v súbežnej súložu s matkou i dcérou v reálnom čase²⁷. Takto koncipované konanie evokuje kultické sexuálne orgie okolitých národov, počas ktorých sexuálna promiskuita bola praktizovaná v rozličných variáciách. Preto sa opisované zakázané správanie transformovalo z obyčajného sexuálneho trestného činu na jeho kombináciu s modloslužobným zločinom, čomu zodpovedá aj stanovená sankcia – upálenie súvisiace s definitívnym očistením. Práve tak bola dodržaná zásada zodpovednosti za zavinenie, keďže obe ženy prejavili vôľu k danej činnosti (neabsentovali teda vôľová a rozumová zložka definujúce subjektívnu stránku trestného činu).

Takáto deskripcia trestného činu ho plynulo synkretizuje s ďalším trestným činom postihovaným totožnou sankciou – smilstvom kňazovej dcéry (Lv 21:9). Čelilo sa tak nebezpečenstvu, aby sa kňazské dcéry nestávali kňazkami – prostitútkami podľa kananejského vzoru²⁸. Ďalší dôvod prísneho trestania uvádza samotná Tóra: „... poškvrnila svojho otca, bude upálená ohňom.“ Dcéra tak duplicitne potupila svojho otca (Dt 27:16) a zároveň kňaza, priameho Božieho reprezentanta (porov. Dt 17:12).

Spôsob výkonu upálenia Pentateuch nereglementuje. V Babylone trestali upálením v peci (Dn 3:6) alebo pečením zaživa v ohni (Jr 29:22). Existuje prezumpcia, že upálenie bolo len akýmsi akcesorickým produktom kameňo-

²⁶ V prvom prípade ani prípadný nesúhlas manželky nemohol zabrániť sobášu manžela a jej dcéry/matky, v druhej situácii o súložu manžela s jej príbuznou nemusela mať ani vedomosť. Chýba teda vôľová, a v druhom prípade i intelektuálna zložka, na ktorých je princíp zavinenia vybudovaný.

²⁷ Tento predpoklad je podporený i evanjelickým prekladom Lv 20:14 obohateným o príslovku súčasne: „Ak si niekto vezme ženu, a súčasne aj jej matku...“ Muselo ísť teda o jednorazový, a nie zložený skutok. Český ekumenický preklad okrem príslovky „zároveň“ substituie sloveso vziať slovesom pojať.

²⁸ KOLEKTÍV: *Výklady ke Starému zákonu I.* Praha : Kalich, 1991, s. 383.

vania, a teda sa realizovalo až po smrti odsúdeného (porov. Joz 7:15, 25)²⁹. Židovská tradícia však dokazuje, že sankcia upálenia bola aplikovaná ako hlavný trest, i keď nie skutočným ohňom a plameňmi. Mišna (Sanhedrin 52a) uvádza, že odsúdenému bol do úst vložený extrémne horúci objekt (alebo knôt), čo malo spôsobiť okamžitú smrť. Úmyslom bolo usmrtiť páchatel'a rýchlo a bez poškodenia (zmrzačenia) jeho tela³⁰.

Sťatie (hereg) je prvý z dvoch spôsobov výkonu popravy, ktorého genézu si vyžiadali potreby praxe. Tóra ho ani rámcovo nezmiňuje a v Novom zákone je opísaný len ako výkon sankcie podľa rímskeho práva (Mk 6:28, L 9:9, Sk 12:2)³¹, s ktorým však Mišna (Sanhedrin 52b) pri jeho charakterizovaní nie je v zásadnom rozpore. Odsúdenému bola ostrým mečom oddelená trachea (priedušnica) od pažeráka, čo malo za následok okamžitú smrť³². Sťatie bolo naprojektované pre páchatel'a trestného činu vraždy (Nu 35:16,17) i úkladnej vraždy (Ex 21:14)³³ a pre obyvateľ'a idolatrického mesta (Dt 13:15).

Uškrtenie (chenek) bolo taktiež konštruované na zásade humanizmu. Znamenalo to naplnenie troch imperatívov: 1. spôsobenie bezprostrednej smrti, 2. minimalizovanie bolesti a 3. absencia zmrzačenia (poškodenia tela). Tradícia preto zaznamenala spoľahlivý postup uspokojujúci a korešpondujúci s danými požiadavkami: za povraz uviazaný okolo krku odsúdeného zatiahli synchronne svedkovia z oboch strán. Absencia bolesti a zohyzdenia tela bola zabezpečená obalením povrazu ľahkým súknom³⁴.

Trest smrti uškrtением bol ako sankcia ustálený pre trestný čin fyzického napadnutia rodičov (Ex 21:15)³⁵, trestný čin ukradnutia človeka (Ex 21:16, Dt 24:7)³⁶, pohrdanie súdom starším – mudrcom (Dt 17:12), falošné proroko-

²⁹ NOVOTNÝ, A. *Biblický slovník*. Praha : Kalich, 1956, s. 1148.

³⁰ V niektorých prípadoch sa odsúdencovi lialo do hrdla roztavené olovo.

³¹ Známymi kresťanskými mučeníkmi sú Ján Krstiteľ a apoštol Jakub.

³² V Mišne bola zachovaná aj diskusia o návrhu jedného rabína zmeniť spôsob výkonu sťatia, argumentujúc, že poprava v stojí bola pre páchatel'a ponižujúca, keďže jeho telo sa po dovŕšení aktu zrútilo k zemi. Preto jeho hlava mala byť pripevnená na drevený klát a sťatá sekerou. Ostatnými rabínmi však bola propozícia zamietnutá, keďže potenciálne hrozilo zmrzačenie väčšieho rozsahu.

³³ Samozrejme, pokiaľ go'el nezvolil iný spôsob usmrtenia predtým, než páchatel' dosiahol azylové (útočiskné) mesto.

³⁴ DANBY, H. *Tractate Sanhedrin, Mishnah and Tosefta : The Judicial Procedure of the Jews*. Whitefish : Kessinger Publishing, 2008, VII. 3b.

³⁵ Podľa Mišny ide o menej závažný priestupok ako preklatie rodičov (Ex 21:17), dokonca človek nebol za napadnutie trestne zodpovedný, ibaže bol atak takého závažného stupňa, že ním boli rodičom spôsobené podliatiny (modriny).

³⁶ Podľa súčasných meradiel vlastne šlo o dva trestné činy: pozbavenie osobnej slobody a obchodovanie s ľuďmi. Odvolaním sa na formuláciu Dt 24:7: „... že ukradol človeka zpočiatku svojich bratov, zo synov Izraelových, a zaobchodil by s ním

vanie (Dt 18:20), prorokovanie v mene falošného boha (Dt 18:20)³⁷, cudzoložstvo spáchané mužom (Dt 22:22), v prípade falošných svedkov proti dcére kňaza a pre jej milenca (Lv 21:9)³⁸.

Tóra obsahuje ešte jeden typ trestu smrti, ktorý je však zo svojej samotnej esencie nejasný, a snáď aj preto sa v praxi vôbec nevyužíval. Dt 21:22-23 približuje trest smrti obesením či narazením na kôl a postexekučné procedúry s mŕtvou telesnou schránkou: „A keby bol na niekom hriech, pre ktorý by bol hoden súdu smrti, a súc popravený zomrel by, a poviesil by si ho na drevo, nezostane jeho mŕtve telo cez noc na dreve, ale ho doista pochováš toho istého dňa, lebo povesený je zlorečenstvom od Boha. A preto nezanečistíš svojej zeme, ktorú ti dá Hospodin, tvoj Bôh, do dedičstva“³⁹. V Izraeli tento trest obvyklý nebol a je pertraktovaná domnienka, že nasledoval až po vykonanej poprave. Používal sa vo výnimočných prípadoch, napr. pri trestaní porazených nepriateľských kráľov (Joz 8:29, 10:27) alebo ako trest za odboj (2S 4:12)⁴⁰. Je preto legitímne predikovať, že to bol prostriedok manifestácie Božej prevencie, preklatia a poníženia toho, kto by sa stavал na odpor Božej zvrchovanosti a superiorite. Temporálna limitácia visiacej polohy je vyargumentovaná naliehavou nutnosťou ochrániť zem pred zlorečením. Dehonestácia a sprofanovanie človeka nesmelo prekročiť stanovenú hranicu (porov. Dt 25:2-3). O tom, že v histórii právnej praxe bol za „visenie na dreve“ považo-

krute alebo by ho predal...“ boli tradíciou zavedené niektoré limity. Človek nespáchal trestný čin, pokiaľ kumulatívne nesplnil podmienky vyjadrené v dikcii právneho ustanovenia: pozbavil osobnej slobody izraelitu a (súčasne) s ním buď kruto zaobchádzal, alebo ho predal. Ide o zloženú alternatívnu skutkovú podstatu trestného činu.

³⁷ Diferenciácia skutkových podstat týchto dvoch trestných činov tkvie v objektívnej stránke, konaní. V prvom prípade človek odovzdával posolstvo v mene Boha, avšak hovoril „to, čoho som mu neprikázal hovoriť...“, teda degradoval Boha deklaráciou fiktívneho (vymysleného) komuniké. Prorokovanie v mene falošného boha nezačínalo formulou: „Tak povedal Hospodin“ (napr. Jr 6:9,21) a znamenalo ohrozenie zvrchovanosti Boha a potenciálnu idolatriu v Izraeli, a teda narušenie duchovnej integrity.

³⁸ Táto skutková podstata nemá priamu oporu v Písme (Tóre). Právnymi normami upravujúcimi postavenie falošných svedkov im bol určený súhlasný trest s tým hroziacim obvinenému (Dt 19:16-19). Ústna tradícia však stabilizovala exempciu ohľadne falošného svedectva voči kňazovej dcére. Jej milenec požíval podľa tradície status cudzoložníka (i keď mohlo ísť len o smilstvo), podieľajúceho sa navyše na zodpovednosti za infámiu kňaza. Trest smrti bol teda legitímny, a keďže Tóra nestanovovala jeho spôsob, subsidiárne bolo určené uškrtenie.

³⁹ Evanjelický preklad uvádza „bol by popravený obesením na drevo“, Český ekumenický preklad „...ty jej pověšíš na kůl, nenecháš jeho mrtvolu na kůlu přes noc...“

⁴⁰ KOLEKTÍV: *Výklady ke Starému zákonu I.* Praha : Kalich, 1991, s. 548.

vaný aj rímsky trest ukrižovania, svedčí úryvok z Nového zákona: „Kristus nás vykúpil zpod zlorečenia zákona tým, že sám sa stal za nás zlorečenstvom, lebo je napísané: Zlorečený každý, kto visí na dreve...“ (Ga 3:13).

Biblia (Tóra) pozná ešte dva špeciálne tresty, ktoré však boli stanovené ad hoc pri extraordínárnej exkluzívnej príležitosti. Prvý pochádza z predzákonnej doby, v prípravnom procese pred promulgáciou zákonov: „A položíš ľudu hranice dookola a povieš: Chráňte sa, aby ste neišli hore na vrch ani aby ste sa nedotkli jeho okraja! Každý, kto by sa dotkol vrchu, istotne zomrie. Nedotkne sa ho ruka, ale ukameňované bude alebo zastrelené každé, už či by to bolo hovädo alebo človek, nebude žiť. Až keď sa už bude dlho trúbiť na trúbu, vyjdú oni hore na vrch“ (Ex 19:13). Človek mal zakázané priblížiť sa k vrchu, na ktorom rokoval Boh s Mojžišom na bilaterálnej úrovni, pod hrozbou smrti. Odplata za nerešpektovanie príkazu sa mala vykonať alternatívne kameňovaním alebo zastrelením. Práve zastrelenie je novým prvkom, ktorý sa však ako sankcia už nikde nespomína. Najpravdepodobnejšie sa vykonalo strelou z luku alebo praku, Biblia poskytuje hojnú dokumentáciu o bojovom výstroji izraelských mužov, ktorého boli uvedené náradia súčasťou (porov. Sd 20:16, 1S 17:40, 1Pa 8:40, 2Pa 14:8). Je celkom pravdepodobné, že uvedený typ ataku proti životu využíval aj go'el (krvný pomstiteľ) pri svojej poľovačke na utekajúceho vraha.

Posledný spôsob popravy, ktorý je taktiež zahalený rúškom tajomstva, je opísaný v Nu 25:4: „A Hospodin riekol Mojžišovi: Pober všetkých pohlavárov ľudu a повеšaj ich Hospodinovi pred slnkom, aby sa odvrátila páľa hnevu Hospodinovho od Izraela.“ Podľa Českého kralického prekladu sa však v tejto deskripcii a priemete udalostí nedá vidieť obyčajné obesenie, lež prerazenie údov. Prezumpatívne mohlo ísť o narazenie na kôl podľa Dt 21:22-23⁴¹, z textu však vyplýva, že táto operácia bola bezprostrednou (causa proxima) príčinou smrti (causa mortis), a nebola vykonaná až niekedy v čase rigor mortis. Dôvodom takéhoto brutálneho trestu bola masívna hromadná celonárodná idolatria presakujúca cez všetky vrstvy spoločnosti, teda amplitúda intenzity urazenia a znesvätenia Boha oscilovala na maximálnych hodnotách.

Tresty postihujúce slobodu

Tresty postihujúce slobodu Tóra neupravuje, s výnimkou trestu zákazu pobytu za trestný čin usmrtenia. Páchatel, ktorý unikol go'elovi a v riadnom (spravodlivom) súdnom procese (in foro) dokázal svoju nedbanlivosť, bol povinný zdržiavať sa v útočištnom (azylovom) meste až do momentu veľ-

⁴¹ 2S 4:12 sa pred obesením zmieňuje o poutínaní rúk a nôh (možné prerazenie údov): „A Dávid rozkázal mládencom, a zabili ich a poutínali im ruky i nohy a poviesili ich pri rybníku v Hebrone a hlavu Iš-bóšetovu vzali a pochovali v hrobe Abnerovom v Hebrone.“

kňazovej smrti pod hrozbou výkonu pomsty go'elom (Nu 35:24-26). Trestanec teda nesmel opustiť územný obvod mesta, bola to akási kombinácia trestu domáceho väzenia a trestu zákazu pobytu. Esencia trestu domáceho väzenia spočíva v tom, že odsúdený po dobu výkonu tohto trestu je povinný v určenom čase zdržiavať sa vo svojom obydľí. Územie, na ktorom páchatel môže prebývať, je vymedzené pozitívne (vo svojom bydlisku). Pre tento prípad bolo akýmsi páchatelovým prechodným bydliskom azylové mesto. Účelom trestu zákazu pohybu je in genere znemožniť páchatelovi zdržiavať sa v prostredí, kde predtým páchal trestnú činnosť, aby v nej nemohol pokračovať. V izraelských podmienkach však a contrario mal paradoxne trest aj recipročnú ochrannú funkciu, t. j. chránil páchatela pred krvným pomstiteľom. Area, v ktorej sa páchatel môže zdržiavať (na ktorej nie je odsúdenému obmedzená voľnosť pohybu), býva vymedzená negatívne (zákaz pobytu na určenom území). V tomto prípade však bola koncipovaná pozitívne (paralela s trestom domáceho väzenia): „... bude bývať v ňom (útočistnom meste) až do smrti najvyššieho kňaza...“ (Nu 35:35). Samozrejme, dá sa nájsť i paralela s trestom vyhodenia. Podstatnú odchýlku však reprezentuje fakt, že páchatel nebol nútený opustiť územie izraelského štátu, len nebol oprávnený zdržovať sa v jeho vymedzenej časti. Zakázané územie pritom zahŕňovalo celé územné pásmo Izraela za hranicami útočistného mesta.

Odňatie (obmedzenie) slobody v súvislosti s trestným činom sa v Tóre nachádza na dvoch miestach, v oboch prípadoch však nejde o sankciu, lež o dočasné zbavenie osobnej slobody s cieľom zaistenia páchatela na účely trestného konania: „Dali ho pod stráž, aby im bolo oznámené od Hospodina, čo mu urobiť“ (Lv 24:12) a „... dali ho do väzenia, lebo sa nevedelo, čo sa mu má urobiť“ (Nu 15:34). Išlo teda o inštitút porovnateľný s dnešnou väzbou, keďže spomenutá procedúra plnila výlučne zaisťovaciu funkciu a nebola chápaná ako opatrenie so sankčnými prvkami či odplatného charakteru.

Názny trestu vyhodenia sa dajú nájsť v Nu 19:20: „Ale človek, ktorý by bol nečistý a neočistil by sa od hriechu, tá duša bude vyťatá z pomiedzi shromaždenia, lebo zanečistil svätýňu Hospodinovu...“ Mnohí vykladači chápu (podľa Vulgáty) literu textu („byť vyťatý spomedzi zhromaždenia“) tak, že vinník podstúpi výkon trestu smrti, a nie trest vyhodenia. Nejednoznačné je i ustanovenie v Nu 19:13: „Ktokoľvek by sa dotkol mŕtveho, duše človeka, ktorý zomrel, a neočistil by sa od hriechu, poškrvnil príbytok Hospodinov; tá duša bude vyťatá z Izraela.“

Starý zákon však prirodzene dáva na vedomie, že tresty odňatia slobody i vyhodenia boli priebehom času naturálne inkorporované (i keď v modifikovanej podobe) do izraelskej súdnej praxe: „Ale nad každým, nech by to bol ktokoľvek, kto by nečinil zákona tvojho Boha a zákona kráľovho, nech sa bez odkladu vykoná súd, už či aby zomrel či aby bol poslaný do vyhnanstva či aby bol pokutovaný na majetku alebo aby bol zatvorený do žalára“ (Ezd

7:26). Naskytá sa domnienka, že v poexilnej dobe (po babylonskom zajatí)⁴² boli Židmi atrahované či recipované niektoré blízkovýchodné juristické zásady pri ukladaní trestov.

Tresty postihujúce majetok

Tresty postihujúce majetok boli udeľované napospol za majetkové trestné činy. Izraelskými zákonmi bola uplatňovaná všeobecná zásada, že osoba, ktorá porušila právny poriadok a spôsobila tým majetkovú škodu, bola povinná nahradiť ju poškodenému dvojnásobne, v niektorých prípadoch i viacnásobne. Násobky škody boli pravdepodobne trestom, pokutou za porušenie právnych noriem⁴³. Izraelské právo nediferencovalo medzi zločinmi a prečinmi či priestupkami. Bol to logický následok (či príčina) nerozlišovania medzi verejným a súkromným právom. Neexistovali občianske priestupky, všetky porušenia zákona boli hriechom, vzburou a intifádou voči Bohu, narušením jeho superiority a duchovnej celistvosti a integrity spoločnosti. Tie, ktoré znamenali enormnejší zásah do Božej pretenzie, boli trestané striktnejšie ako tie, ktoré s Božími nárokmi interferovali len nepriamo a primárne nimi boli dilitované práva ľudské. Práve flagrantná heterogénnosť v charaktere sankcií delimitovaná dotknutou divergenciou trestných činov mohla znamenať kľúč pre odlišovanie trestného práva od občianskeho. Retaličné tresty (budované na zásade odplaty) je možné potenciálne subsumovať pod právo trestné (tresty postihujúce život, slobodu alebo fyzické tresty), kým reštitučné tresty (majúce povahu odškodnenia) pod občianske právo. Do tejto kategórie spadajú i tresty postihujúce majetok vymeriavané za majetkové trestné činy – krádež (Ex 22:1-4,7), spreneveru/stratu vecí zverených do úschovy (Ex 22:7-9, Ex 22:12-13), podpaľáčstvo (Ex 22:6), škodu spôsobenú nedbalosťou (Ex 21:29-30, 32-34, Ex 22:5) a iné.

I trestnoprocesný vzťah medzi páchatelom a Božími zástupcami (sudcami, kňazmi), determinovaný majetkovými trestnými činmi, mal svoje osobitosti pripomínajúce občiansky súdny proces. Jeho vznik iniciovala obeť trestného činu (prečinu, priestupku)⁴⁴. Súdne konanie teda bolo zahájené z podnetu poškodeného. Pokiaľ bol žalobca úspešný, majetok mu bol prinavrátený (spolu s odškodnením, Ex 22:4,7, Lv 6:2-5) alebo nahradený (násobkami skutočnej škody, Ex 22:1,9,12,14). Exkulpovať sa bol páchatel oprávnený „prísahou Hospodinovou“ (Ex 22:11), ktorá v prípade nedostatku dôkazov

⁴² O poexilovej dobe bližšie pozri kapitolu Zásada nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege.

⁴³ TUREČEK, J. a kol. *Světové dějiny státu a práva ve starověku*. Praha : Orbis, 1963, s. 130.

⁴⁴ KOLEKTÍV: *Eerdmans Dictionary of the Bible*. Cambridge : Eerdmans Publishing Co, 2000, s. 295 - 296.

(Ex 22:10: „keby nikto nevidel“) bola nosnou entitou a dôkazovým prostriedkom celého procesu. Opäť je zjavná apelácia na ľudské svedomie i fra-pantný teologický aspekt znamenajúci prelínanie práva a náboženstva. Poško-dený však nebol oprávnený žiadať ľubovoľnú náhradu škody, ani definovať jej výšku. Jej kvantitatívna i kvalitatívna stránka bola pre každý prípad fixne preliminovaná.

Telesné tresty

Mrzačiacie tresty boli v starovekom Izraeli veľmi zriedkavé. Samotná Tóra upravuje kazuistickými právnymi normami len jeden konkrétny prípad (Dt 25:11-12)⁴⁵. Šlo o previnenie ženy, ktorá by sa snažila pomôcť svojmu manželovi počas bitky atakovaním pohlavného orgánu jeho súpera. Bolo to nielen priame zneuctenie muža, no zároveň nepriamy (no oveľa závažnejší) útok na jeho účasť na kulte (na zhromaždení Hospodinovom). Intenzita zásahu determinovala jeho budúce postavenie, keďže muži so zmrzačenými pohlavnými orgánmi neboli spôsobilí podieľať sa na bohoslužbách (Dt 23:1). Preto už samotný pokus o poranenie pohlavného údu sa prísne trestal. Zohavujúci trest vyplýval i z právnych noriem tvoriacich a stvárajúcich lex talionis: „... (dáš) oko za oko, zub za zub, ruku za ruku, nohu za nohu, spáleninu za spáleninu, ranu za ranu, modrinu za modrinu“ (porov. i Dt 19:21). Talión však bol aplikovaný len v prípade úmyselných poranení obete, pokiaľ bola ujma na zdraví spôsobená nedbanlivostne, trestalo sa podľa zásady odškodnenia. V Pentateuchu ani iných častiach Biblie však nie je dochovaná zmienka o upotrebení tohto princípu.

Relatívne frekventovaným trestom však bolo bitie a palicovanie, nepopulárne medzi obyvateľstvom kvôli infamickému substrátu v ňom integrovanom. Preto je legitímne túto sankciu považovať za kombináciu telesného trestu a trestu na cti⁴⁶. Náznak telesného trestu je pozorovateľný v ustanovení o súdnom konaní sui generis, pokiaľ muž bezprostredne po svadobnej noci obvinil svoju manželku z plagizovania panenstva: „... a povedal by: Vzal som si túto ženu, a keď som sa jej priblížil, nenašiel som u nej panenstva“ (Dt 22:14). Úloha sudcov bola zverená starším mesta (Dt 22:15), netradične bol do tohto typu sporu zakomponovaný aj inštitút obhajcu, keď úlohu právnych zástupcov obžalovanej boli povinní prevziať rodičia (Dt 22:15). Po dôkladnom prešetrení a dokazovaní bol vynešený rozsudok. Pokiaľ bola dokázaná

⁴⁵ Z hľadiska globálneho aspektu je badateľná markantná dištinkcia oproti Chammurapiho zákonníku, spočívajúca v trestaní majetkových trestných činov (napr. krádež) majetkovým postihom (náhrada škody + pokuty), a nie deformáciou či amputáciou údov.

⁴⁶ U nás sa v súčasnosti do tejto triedy zaraďuje trest straty čestných titulov a vyznamenaní a trest straty vojenskej a inej hodnosti.

nevina ženy, tak muž ako páchatel' trestného činu ohovárania bol potrestaný, prezumuje sa, že telesne⁴⁷, navyše bol povinný zaplatiť peňažnú pokutu otcovi ženy⁴⁸ (Dt 22:18-19). Neuplatnenie lex talionis pre prípad krivej svedeckej výpovede (Dt 19:18-21)⁴⁹ je evidenciou podradného postavenia ženy v izraelskej spoločnosti, jej degradácie na majetkové niveau⁵⁰. Okrem spomenutých sankcií bolo súčasne vylitované mužovo právo na rozvod (dať žene prepúšťací list)⁵¹: „nebude môcť ju preč poslať po všetky svoje dni“ (Dt 22:19).

Telesný trest sa vykonával bitím odsúdeného, podľa rabínskej tradície palicami s tromi remienkami (porov. 2K 11:25). Požadované však bolo trestanie s absenciou nenávisti (Lv 19:17), čo bolo reflektované v ustanovení o výkone telesného trestu: „A keby vinník zaslúžil bitku, vtedy rozkáže sudca ho položiť a dá ho biť pred sebou, podľa veľkosti jeho viny, istým počtom úderov. Štyridsať ráz ho dá uderiť; nepridá, aby snád', keby ho dal biť nad to, primnohými údermi, nebol potupený tvoj brat pred tvojimi očami“ (Dt 25:2-3). Dimenzovaný počet rán nikdy nesmel prekročiť štyridsať, aby nebola presiahnutá povolená miera poníženia (infámie). Židovská tradícia zaviedla neskôr maximálny počet 39 úderov, aby pri chybe v počítaní nebol náhodou prekročený najvyšší prípustný volúmen potupy. Preto aj apoštol Pavol vo svojej memoárovej časti druhého listu do Korintu uvádza: „Od Židov som dostal päťkrát štyridsať bez jednej...“ (2K 11:24).

O dodržiavaní a vymieravaní telesných trestov existuje pomerne bohatá dokumentácia aj v Novom zákone. Apoštolov po smrti Ježiša Krista postihlo palicovanie za nové kresťanské učenie, ktoré bolo prostredníctvom nich šírené medzi ľuďmi: „A poslúchli ho. A zavolajúc si apoštolov nabili ich a prikázali im, aby nehovorili v mene Ježišovom, a prepustili ich“ (Sk 5:40). O tom, že bitie (nielen palicovanie) bolo nerozlučiteľne organicky späté s ponížením, svedčia i zápisy z vykonštruovaného súdneho procesu s Ježišom Kristom: „A mužovia, ktorí držali Ježiša, posmievali sa mu a bili ho. A zakryjúc ho bili ho po tvári a pýtali sa ho a hovorili: Prorokuj, ktorý ťa to uderil!“ (L 22:63-64).

⁴⁷ KOLEKTÍV: *Výklady ke Starému zákonu I*. Praha : Kalich, 1991, s. 551.

⁴⁸ Čo sa dá klasifikovať aj ako odmena za právne zastupovanie. Skôr je to však dôkazom obmedzenej spôsobilosti na právne úkony ženy.

⁴⁹ Keďže obžalovanej manželke hrozil trest smrti ukameňovaním, zrkadlová (súhlasná) sankcia mala postihnúť falošného svedka – jej manžela.

⁵⁰ Oženiť sa znamenalo stať sa vlastníkom (židovský ekvivalent ba'al) ženy.

⁵¹ Podľa Dt 24:1-5 muž mohol prepustiť (rozviesť sa) ženu v ktoromkoľvek okamihu, pokiaľ „na nej našiel niečo mrzké“. Široký termín „niečo mrzké“ bol predmetom neutíchajúcich diskusií. Manželská nevera bola trestaná smrťou (Dt 22:22), podľa inej teórie mohlo ísť o telesnú chybu, neexistuje uniformné stanovisko objasňujúce danú problematiku. Muž si však po rozvode už nesmel opätovne ženu vziať.

Záver

Z uvedenej koncepcie trestu ako inštitútu slúžiaceho na demonštráciu Božej prevalence a zvrchovanosti je legitímne derivovať jeho trojaký účel:

- a) odplata, zložená z funkcie ochrannej (garancia egidy spoločnosti pred asociálnym správaním) a represívnej (eliminácia páchania ďalšej trestnej činnosti individua),
- b) odstrašenie – tzv. generálna prevencia (dostatočne tvrdý trest ako varovný signál a odradzujúca entita pre ostatných potenciálnych páchatel'ov, porov. Dt 8:6 či Dt 19:18-20),
- c) pokánie – morálne odsúdenie vinníka vedúce k sebareflexii a konzekvencií v podobe pokusu opätovne nadobudnúť Božie odpustenie a priazeň. Intenciou bolo i reedukovať páchatel'a a zamedziť jeho ďalším dolôznym skutkom pro futuro (tzv. individuálna prevencia).

Zároveň je badateľné postupné upúšťanie od striktného dodržiavania drakonických fragmentov právnych noriem a ich substitúcia často až alibistickým poľudšťovaním. V tomto procese zohrala významnú úlohu staroizraelská právna veda, pričom jej prevalence sa dá klasifikovať ako víťazstvo praxe nad normatívnym teoretickým stavom – písaným právom.

Recenzent: prof. JUDr. Jozef Beňa, CSc.

Vyhnánek, Ján: Punishment Types In Ancient Israel. HISTORIA ET THEORIA IURIS, Vol. 2, 2010, No. 3, p. 34 - 49.

The work is an analysis of various types of punishment in ancient Israel. The introduction briefly deals with the theoretical basis of punishment administration and the punishment classification. It is followed by the examination of the mentioned punishment types, particularly the individual forms of the capital punishment execution such as stoning, burning to death, beheading and strangling as well as the freedom limiting punishments (residential ban, expulsion), property related punishments (compensatory damages, fining), corporal punishments (an eye for an eye principle, mutilation) and the combination of corporal and honour related punishments (beating). The work provides the detailed descriptions as well as the historic advancement of the punishment types mentioned. The conclusion explains the purpose of punishment and the relation between the judicial theory and practice.